

BATI BALKANLARDA BARIŞ VE İSTİKRARIN TESİSİNDE AB'NİN ROLÜ

The EU's Contribution to Peace and Stability in the Western Balkans

İrfan Kaya ÜLGER*

Makale Geliş Tarihi: 27.11.2019

Makale Kabul Tarihi: 16.12.2019

Özet: Bu çalışma, Batı Balkanlarda AB'nin siyasal ve ekonomik istikrara katkısının ne olduğunu inceleme amacı taşımaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde AB'nin yumuşak/normatif gücünün değiştirici dönüştürücü özellikleri ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Dayton Anlaşması ve Kosova'nın bağımsızlığının ardından, AB'nin Batı Balkan Politikası incelenecektir. Güneydoğu Avrupa olarak da adlandırılan bölgeye AB'nin katkısı üç temel esasa dayanmaktadır.

Bunlardan ilki, barış gücü faaliyetleri kanalıyla bölgede siyasal istikrarı desteklemek ve takviye etmektir. İkinci olarak, bölgedeki devletlerin AB tarafından ekonomik ve teknik bakımdan desteklenmesidir. Üçüncü olarak da, Batı Balkan devletleri AB tarafından Birliğe tam üye olarak katılım için teşvik edilmiştir. Netice olarak, günümüzde tüm sıkıntılarına rağmen Batı Balkanlarda barış ve istikrarın devam etmesi büyük ölçüde AB perspektifine göre şekillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Batı Balkanlar, İstikrar Pakti, AB Genişlemesi, Sırbistan, Güney Doğu Avrupa

The EU's Contribution to Peace and Stability in the Western Balkans

Anstract: This study aims to investigate the contribution of the EU to the political and economic stability in the Western Balkans. In the first part of the study, the characteristics of the EU's soft / normative power will be discussed. In the second part, after the Dayton Agreement and the independence of Kosovo, the EU's Western Balkan Policy will be examined. The EU's contribution to the region, also called Southeast Europe, is based on three basic principles. The first is to support and reinforce political stability in the region through peace-building activities. Secondly, the states in the region were economically and technically supported by the EU. Third, regional states were encouraged to join the EU. As a result, despite all the problems today, the continuation of peace and stability in the Western Balkans is largely based on the EU membership perspective.

Keywords: Western Balkans, Stability Pact, EU Enlargement, Serbia, South East Europe

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü. E posta: ikulger@gmail.com

Giriş

Avrupa Birliği'nin (AB) ne olduğu ve ne olmadığını hakkında günümüzde bir düzineye yakın tanım yapılmaktadır. AB'yi öncelikle bir ütopyanın pratiğe aktarılması olarak görmek gerekmektedir. Yüzyıllar boyunca devlet adamları, filozoflar, generaller ve din adamları Avrupa bütünleşmesi düşüncesini savunmuşlardır. Bu proje hep canlı kalmış ve ancak uygun ortam ve konjonktür oluştuğunda pratiğe aktarılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda Alman işgal bölgelerinin birleştirilmesi düşüncesi gündeme geldiğinde, Fransa,yeni kurulacak Alman devletinin kömür ve çelik kaynaklarına sahip olmasını istememiştir. Fransa'yı ikna etmek için söz konusu kaynakların ortak yönetimi amacıyla yapılan toplantıların neticesinde AB'nin nüvesi kabul edilen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) 1951 yılında kurulmuştur. Bir diğer şekilde ifade etmek gerekirse, AB ütopyası Almanya sorununa çözüm arayışları çerçevesinde gerçekliğe dönüşmüştür.

AB, bir başka perspektiften bir bölgesel bütünleşme hareketidir. Batı Avrupa'da 6 ülkenin işbirliği ile başlayan mekanizma, derinleşme ve genişlemelerle Avrupa kıtasının iktisadi bütünleşmesini hedeflemiştir. Avrupa bütünleşmesinde 1968 yılında gümrük birliği, 1992 yılında ortak pazar aşamalarına ulaşan iktisadi işbirliğinin seviyesi, 2002 yılından bugüne ekonomik ve parasal birlik düzeyine yükselmiştir. Bugüne kadar birbiri peşine gerçekleşen genişlemelerle üye sayısı da28'e yükselmiştir. İngiltere'nin 23 Haziran 2016'da yapılan referandumun ardındanAB'den ayrılma kararı alması ve müzakereler sonunda ayrılma anlaşması imzalanmasına rağmen bu ülke AB'den hukuken ayrılmış değildir. Öte yandanAB, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülke ile halen katılım müzakerelerini sürdürmektedir. Nihai hedefin Federasyon mu, Birleşik Devletler mi olduğu üye devletlerin kararı ile şekillenecektir.

Avrupa bütünleşmesinin bir diğer özelliği, ulusüstü (*supranational*) özellik taşımasıdır. Dünya tarihinde ilk kez yetki devrine dayanan bütünleşme AB örneğinde gündeme gelmiştir. Üye devletler, ulusal egemenlik yetkilerinin bir kısmını oluşturulan ulusüstü örgüte kendi rızaları ile devretmişlerdir. Günümüzde AB'nin hem uluslararası ve ulusüstü boyutu bulunmaktadır. Ulusüstü boyut gereği olarak örgütün yetkili organlarının bazı kararları tüm üye devletlerde doğrudan yürürlüğe girmektedir. Bu özellikleriyle AB, uluslararası siyasal sistemde biricik örgüt olma özellikleri taşımaktadır.

AB hakkında çeşitli platformlarda ileri sürülen Yeni Roma İmparatorluğu projesi, ABD destekli işbirliği hareketi gibi tanımlamaların da gerçeği başka görünüşleri olduğu açıktır. Konumuz bakımından önem taşıyan husus ise AB'nin aynı zamanda bir barış projesi olduğudur. Üye devletler arasında İkinci Dünya Savaşından bugüne silahlı çatışma yaşanmamıştır. Anlaşmazlıklara barışçı yöntemlerle ve müzakerelerle sonucu çözümler bulunmuştur. Üye devletler için geçerli olan bu değerlendirmenin kısmen aday devletler bakımından da söz

konusu olabileceğini gösteren örnekler vardır. AB, 1990'lı yıllarda Balkanlarda meydana gelen çatışmaları önlemekte yeterli olamamış ise de günümüzde bu eksikliğini yumuşak güç unsurları ile büyük ölçüde doldurmuş vaziyettedir.

Bu çalışmanın konusu AB'nin Batı Balkanlarda barış ve güvenliğe ne ölçüde katkı sağladığının ortaya konulması ve analiz edilmesidir. Çalışmanın ilk bölümünde, Batı Balkanların temel sorunları, özellikle azınlıklardan kaynaklanan problemler ve aşırı milliyetçilik üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise AB'nin Batı Balkanlar Politikası incelenecektir. Güneydoğu Avrupa İstikrar Paktından tam üyelik müzakerelerine, bölge ülkeleri ile AB arasındaki ilişkiler incelenecek ve Batı Balkanların nereye gittiği, geleceğinin nasıl şekilleneceği ortaya konulacaktır.

1. Batı Balkanların Temel Sorunları

Öncelikle çalışmanın üzerinde yoğunlaştığı Batı Balkanlar kavramının tanımlanması gerekmektedir. Balkan Yarımadasının bir parçasını oluşturan Batı Balkanlar, Slovenya dışında kalan Eski Yugoslavya Cumhuriyetleri ile Arnavutluk'tan oluşmaktadır. Bu kavramın kapsadığı ülkeleri tek tek saymak gerekirse Arnavutluk, Hırvatistan, Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Kosova ve Karadağ devletlerini içine alan coğrafya Batı Balkanlardır.

1946 yılında Tito tarafından kurulan Yugoslavya Federasyonu, 1990'ların başında federal temelde parçalanmıştır. Slovenya ve Hırvatistan'ın 1991 Temmuz ayında bağımsızlık ilanı ile başlayan süreç, bir yandan etnik çatışmalara kapı aralarken öte yandan da diğer federe devletler için model oluşturmuştur. Hırvatistan ve Slovanya'nın bağımsızlık kararları, bu ülkelerin devlet olmanın asgari koşullarını sağlayıp sağlamadıklarının tespit edildiği Badinter Komisyonu raporunun Ocak 1992 tarihli kararının ardından AB tarafından tanınmıştır (Radan, 1997). 1991 Kasım ayında Makedonya bağımsızlık ilan etmiştir. Bosna Hersek Devleti'nin 1992 bahar ayında bağımsızlık kararı ise iç savaşa neden olmuş ve çatışmalar 1995 Sonbaharına kadar sürmüştür (Ulger, 2015:125:134). Çatışmalara son veren Dayton anlaşması ile Bosna Hersek devletinin temel esasları ve uluslararası toplumun desteği ile siyasal istikrarı tesis edilmiştir.

Bakiye kalan Sırbistan ve Karadağ Cumhuriyetlerinden oluşan Yeni Yugoslavya ise 2006 yılında Karadağ'ın referandum neticesi ayrılması ile ortadan kalkmıştır. Böylece Yugoslavya Federasyonunu oluşturan federe devletlerin her biri uluslararası siyasal sistemde bağımsız devlet haline gelmişlerdir. Sırbistan'a bağlı Kosova Özerk Bölgesi ise NATO ve BM şemsiyesi altında 8 yıl süren yönetimin ardından, 17 Şubat 2008'de bağımsız devlet haline gelmiştir. Bu bölümde Batı Balkanlardaki azınlık sorunları ve irredentist/hegemonyacı milliyetçilik üzerinde durulacaktır.

1.1. Azınlık Sorunları

Balkanların tamamında olduğu gibi Batı Balkanlarda bir azınlık sorunları günlük hayatı ve uluslararası ilişkileri derin biçimde etkilemektedir. Azınlık kavramının sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği konusunda devletler arasında görüş birliği sağlamak kolay olmamıştır. BM tarafından yapılan tanıma göre, azınlık, egemen bir devlette, etnisite, dil, din, mezhep bakımından çoğunluktan farklı olan, bulunduğu ülkenin vatandaşı konumunda bulunan, kendi içerisinde dayanışma ve özelliklerini sürdürme iradesi gösteren gruptur (UN, 2010). Ne var ki, bu tanımı tüm devletler kabul etmemektedir. Zira buradaki tanım esas alındığında bir ülke sınırları içerisinde sıralanan özelliklerden asgari bir tanesinin farklılık göstermesi, azınlık olmak için yeterli kabul edilmektedir. Devletlerin bu konudaki yaklaşımı, farklılıkları öne çıkarma yerine, farklı özellik gösterenleri asimile etme şeklinde somutlaşmaktadır. Batı Balkan coğrafyasındaki ülkelerde de azınlık sorunları siyaseti ve günlük hayatı derin biçimde etkilemektedir.

Eski Yugoslavya coğrafyası bakımından azınlık ve çoğunluk ayrımı bazen salt bir ögeye dayanabilmektedir. Sırp, Hırvatlar ve Boşnaklar aynı etnik kökenden gelmelerine rağmen farklı ulus kimlikleri oluşturmuşlardır. Eski Yugoslavya'da bu üç grup mensuplarınca konuşulan ortak dilin resmi adı Sırpça Hırvatça'dır. Bu dile Sırp Sırpça, Hırvatlar Hırvatça ve Boşnaklar da Boşnakça adını vermektedirler. Dilin yazıya aktarılmasında Sırp, Rusların kullandığı Kiril alfabesini, Hırvatlar ve Boşnaklar ise Latin alfabesini kullanırlar. Aynı dili konuşan ve aynı etnik kökenden gelen Sırp, Hırvat ve Boşnakları birbirinden ayıran faktörlere gelince, Boşnakları diğerlerinden din farklılığı ayırır. Daha önce hem Ortodokslar hem de Katolikler tarafından dışlanan Boşnaklar, Bogomil adı verilen bir mezhebi benimsiyorlardı. Bu mezhebe mensup Boşnaklar 15'nci yüzyılın ortalarında topluca Müslüman olmuşlardır. Din farklılığı, Boşnakları diğer Slav haklarından ayırmakta ve onların ayrı bir kimlik oluşturmalarına zemin teşkil etmektedir. Sırp, Hırvatlar ve Boşnakları birbirinden ayıran mezhep farklılığıdır. Sırp Ortodoks, Hırvatlar da Katolik mezhebine mensuptur (Ulger, 2015:14-15).

Slav kökenli olan Makedonları diğerlerinden farklılaştıran ise ayrı dilleridir. Bu anlamda Makedonca, ülkede ulusal kimliğin oluşumunu yönlendiren en önemli unsurdur. Kosova'da, Makedonya'da ve Arnavutluk'da yaşayan Arnavutları diğerlerinden ayıran unsurlar ise en başta etnisite farklılığıdır. Arnavutların kökeni, Batı Balkanlarda etnik bakımdan çoğunluk oluşturan Slav haklarından farklılık göstermektedir. Arnavutların kökeni, etnik bakımdan İlliryyalılara dayanmaktadır. Arnavutların Balkan coğrafyasındaki varlıkları 7'nci yüzyılda Karpat dağlarını aşarak gelen Slav halklarından daha geriye gitmektedir.

Azınlıkların Batı Balkan ülkelerindeki dağılımı incelendiğinde en başta şu husus dikkat çekmektedir: Eski Yugoslavya ardılı devletlerde devlete adını ve-

renler çoğunluktadır. Bununla birlikte içeride azınlıklar dışarıda ise diaspora grupları bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle Sırbistan'da Sırlar, Makedonya'da Makedonlar, Hırvatistan'da Hırvatlar dominant pozisyonadrlar. Ancak ülke sınırları dışında da hatırı sayılır ölçüde akraba gruplar vardır. Buradaki akrabalık dar anlamda kullanılmıştır. Etnik bakımdan aynı kökenden olan Slav halklarının birbirleri ile akraba olma durumu kastedilmemiştir. Arnavutluk ve Eski Yugoslavya ardılı Batı Balkan devletlerini azınlık sorunları açısından inceleyelim.

Günümüzde Hırvatistan'da nüfusun % 90.4'ünü Hırvatlar oluşturmaktadır. Ülkede bir zamanlar en kalabalık azınlık grubunu oluşturan Sırların büyük bölümü 1995 yılı ortasında Dayton antlaşması öncesinde Franjo Tuđman tarafından sürülüp çıkarılmıştır. Günümüzde Sırların nüfus içerisindeki oranı % 4.4 seviyesinde seyretmekte ve çoğunlukla Krajina bölgesinde ve Adriyatik sahilinin iç kısımlarında yaşamaktadırlar. Ülkedeki diğer etnik gruplardan Boşnak, Hırvat, Sloven, Çek ve Romanların oranı genel nüfusun % 4'ü seviyesindedir. Dil esas alındığında halkın % 95.6'sı Hırvatça, % 1.2'si Sırpça ve geriye kalanlar da diğer dilleri konuşmaktadır. Din bakımından yapılan ayırmada ise Katoliklerin oranı % 86.6, Ortodokslar % 4.4, Müslümanlar % 1.5, diğerleri % 1.5, beyan etmeyen % 2.5 ve ateist % 3.8 şeklindedir. (Worldfactbook, 2019)

Bosna Hersek devletinde azınlıkların durumu daha karmaşıktır. Zira bu ülkede eskiden beri görece olarak çoğunluk oluşturan Boşnakların nüfus içerisindeki oranları toplamın yarısından daha az seviyede seyrediyordu. 1995 yılında imzalanan Dayton Barış Antlaşmasının kurduğu karmaşık idari yapılanmaya göre, Bosna Hersek Cumhuriyeti iki birimden oluşmaktadır. Bunlardan ilki Boşnak –Hırvat Federasyonu, ikincisi de Bosna Sırp Cumhuriyetidir. Bosna Hersek Cumhuriyeti geneli dikkate alındığında nüfusun bileşiminin heterojen olması dikkat çekmektedir. Savaşın önce Boşnakların nüfus içerisindeki oranları % 44 seviyesinde bulunuyordu. Günümüzde bu rakam % 50'ye ulaşmıştır. Sırların oranı % 30.8, Hırvatların % 15.4 ve geriye kalanlar % 1 şeklindedir. Bosna Hersek Cumhuriyetinin Sırp Bölgesi yönetimi bu sayımın dini esaslar dikkate alınarak yapıldığını ileri sürmekte ve ülkede yaşayan her Müslümanın Boşnak kabul edildiğini, bu durumun da Boşnak nüfusunun yüksek çıkmasına neden olduğunu iddia etmektedir. Din esasına göre yapılan ayırmada ise Müslümanların oranı % 50.7, Katoliklerin oranı % 15.2, Ateist/agnostik % 1.1, diğerleri % 1.2 ve herhangi bir beyanda bulunmayanlar da % 1.1 şeklindedir. (Worldfactbook, 2019).

Sırbistan'a gelince, Kosova haricinde kalan Sırbistan'da Sırların oranı % 83.3 seviyesindedir. Ülkenin Voyvodina bölgesinde yaşayan Macarların oranı % 3.5, heterojen/ dağınık yaşayan Romanlar % 2.1, Sancak bölgesinde yaşayan Boşnaklar % 2, diğer azınlıklar ve etnik grupların toplamı % 5.7, ve kimliğini deklare etmeyenlerin oranı da % 3.4 şeklindedir. Dini inanış esas alındığında

ise rakamlar Ortodoks % 84.6, Katolik % 5, Müslüman % 3.1, Protestan % 1, ateist % 1.1, diğerleri % 0.8 ve bildirimde bulunmayanlar % 4.5 şeklinde dağılmaktadır. (Worldfactbook, 2019).

2006 yılında bağımsızlık elan eden ve toplam nüfusu 614 bin kişiden oluşan Karadağ Cumhuriyetinde ise nüfusun dağılımı şu şekildedir: Karadağlılar % 45, Sırp lar % 28.7, Boşnaklar % 8.7, Arnavutlar % 4.9, Müslümanlar % 3.3, Romanlar % 1, Hırvatlar % 1, diğerleri % 2.6 ve bildirimde bulunmayanlar ise % 4.9 . Din esas alındığında Ortodokslar % 72.1, Müslümanlar % 19, Katolikler % 3.4, ateistler % 1.2, diğerleri % 1.5 ve beyanda bulunmayanlar % 2.6 şeklinde dağılmaktadır. Görüleceği üzere, Karadağ Cumhuriyetinde tarih boyunca kendilerini Sırp lardan farklı görmeyen Karadağlılar ayrı ulusal kimlik oluştururken, ülkede yaşayan Boşnakların bir kısmının kimliğini Müslüman, bir kısmı da Boşnak olarak deklare etmişlerdir. Karadağ'ın bağımsızlığı Sancak bölgesinin ikiye bölünmesine neden olmuştur. Novi Pazar bölgesi Sırbistan'da, diğer bölgeler ise Karadağ sınırları içerisinde kalmıştır.

Arnavutluk devletinde ise nüfusun dağılımı şu şekildedir. Arnavutlar % 82.6, Yunanlılar % 0.9, diğerleri % 1 ve kimliğini deklare etmeyenler % 15.4. Dil bakımından yapılan ayırmada ise nüfusun % 98.8'inin Arnavutça'nın Tosk diyalektini kullandığı, Yunanca konuşanların oranı % 0.6 ve geriye kalanlar ise Makedon, Ulah, Roman, İtalyanca, Türkçe ve Sırpça-Hırvatça dillerini konuştukları görülmektedir. Dine göre sınıflandırma yapıldığında ise Müslümanların oranı % 56.7, Katoliklerin oranı % 10, Ortodokslar % 68, ateistler % 2.5, Bektaşiler % 2, diğerleri % 5.7 ve dini inancını belirtmeyenler ise % 16.2 şeklinde sıralanmaktadır. Ülkede 1967 yılında tüm dini ibadet kurumları yönetimin kararı ile kapatılmıştı. Bunların yeniden faaliyete başlaması Enver Hoca'nın ölümü sonrasında da mümkün olmamış, bu konudaki kısıtlamalar ancak 1990 sonrasında kaldırılmıştır.

Eski Yugoslavya'nın en genç Cumhuriyeti olarak 2008 yılında bağımsızlık ilan eden Kosova'da ise Arnavutlar nüfusun % 92.9'unu oluşturmaktadır. Diğer grupların nüfus içerisindeki ağırlıkları ise Boşnaklar % 1.6, Sırp lar % 1.5, Türkler % 1, Aşkali % 0.9, Mısırlı % 0.7, Gorani % 0.6 ve Roman % 0.5 şeklinde sıralanmaktadır. Dil ve din bakımından yapılan sınıflandırma da ise nüans farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Ülkede resmi dil Arnavutça'dır. Nüfusun % 95.6'sı Müslüman, % 2.2'si Katolik, % 1.5'i Ortodoks'tur. (Worldfactbook, 2019).

Görüldüğü üzere Batı Balkan devletleri azınlıklar bakımından birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Hırvatistan ve Kosova gibi ülkelerde nüfusun bileşimi homojene yakın bir seyir takip ederken diğerlerinde daha komplike bir görünüm taşımaktadır. Tüm devletleri doğrudan etkileyen bir başka sorun ise ülke sınırları dışında akraba toplulukların bulunmasıdır.

1.2. Hegemonyacı /İrredentist Milliyetçilik Düşüncesi

Batı Balkanlarda günümüzde de siyasal yapıyı ve dış politikayı önemli biçimde etkileyen temel düşünce milliyetçiliktir. Fransız devriminden bugüne kadar milliyetçilik düşüncesi Balkan coğrafyasındaki halkları değişik dönemlerde doğrudan /dolaylı biçimde yönlendirmiştir. Osmanlı ve Avusturya Macaristan İmparatorluğuna karşı ayaklanan bölge halklarında milliyetçilik düşüncesi, zaman içinde farklılaşan ama varlığını hep koruyan bir ideoloji olmuştur. Soğuk savaş sonrası dönemde ise milliyetçiliğin hâlâ güçlü olduğunu 1990'lı yıllarda Balkan coğrafyasındaki çatışmalar göstermiştir. Burada günümüzde gücü azalmış olmasına rağmen etkisini sürdüren Balkan milliyetçiliği analiz edilecektir.

Balkanlarda barış ve istikrarın tesisi büyük ölçüde milliyetçilik düşüncesinin kontrol altında tutulmasına bağlı olarak şekillenecektir. Gerçekten de günümüzde derin toplumsal kökenleri olan birbiriyle çelişen iddiaları gündeme getiren irredentist/ yayılmacı Balkan milliyetçiliği düşüncesi ideolojik olarak zayıflamış olsa da gücünü korumaktadır. Batı Balkanları ve bir bütün olarak coğrafyayı derin biçimde etkileyen milliyetçi ideolojilerin başında Sırp milliyetçiliği gelmektedir. VojislavŞeşelj tarafından hazırlanan doktora çalışmasında Sırp milliyetçiliğinin ideolojik argümanları ve perspektifini ortaya konulmuştur (Şeşelj, 2011). Hegemonyacı milliyetçilik anlayışını savunulan eserde Slav kökenli halkların Sırbistan çatısı altında toplanması ve eski Yugoslavya topraklarında "Büyük Sırbistan" kurulması büyük ülkü olarak kabul edilmekte ve tüm Sırp'lara empoze edilmektedir. Büyük Sırbistan'ın sınırlarının nereden başlayıp nerede bittiğini belirleyecek unsur Sırp nüfusun yaşadığı bölgelerdir. Sırp nerede yaşıyorsa orası Sırbistan'dır, bugün değilse bile gelecekte öyle olacaktır. Miloseviç'in bu düşünce ile 1980'lerin ortalarında ortaya koyduğu uygulamalar Yugoslavya'nın dağılmasına yüzbinlerce insanın çatışmalarda hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Pestic, 1996). Miloseviç bununla da yetinmemiş, 20'nci yüzyılın sonunda Kosova'da etnik temizlik için harekete geçmiştir. Sırbistan, 1999 Martındaki NATO müdahalesinin ardından uzun bir süre uluslararası toplumdan tecrit edilmiş ve ancak 2010'lu yıllarda milliyetçilikten uzaklaştıktan sonra Batı ile işbirliğinin kapıları aralanmıştır.

Hegemonyacı/ yayılmacı milliyetçilik düşüncesi Sırp'larla sınırlı değildir. Batı Balkanlarda yaşayan diğer halkların ve etnik grupların da benzer veya türevi niteliğinde projeleri vardır. Hırvat milliyetçiliğinin büyük ülküsü "Ustaşa Hırvat Devleti" hedefini gerçekleştirmektir. İkinci Dünya Savaşı döneminde bugünkü Hırvatistan ve Bosna Hersek topraklarında Almanya ve İtalya himayesi altında kurulan Ustaşa Hırvat Devleti ancak 4 yıl ayakta kalabilmiş, savaşın sonunda Mihver güçlerinin yenilmesiyle bu devlet de ortadan kalkmıştır. Günümüzde Hırvat milliyetçilerinin hayali tüm Hırvatların tek çatı altında toplan-

ması, Bosna Hersek'in Hırvat bölgesi ve mümkün olması halinde tamamı üzerinde denetim sağlamaktır (Sahara, 1989)

Eski Yugoslavya coğrafyasında milliyetçiliğin güçlü olması her şeyden önce bölgenin tarihsel geçmişiyle yakından ilgilidir. Bu anlamda milliyetçilik Balkan coğrafyasında tarihin bir mirasıdır. Yugoslavya siyasal yaşamının ilk döneminde (1918-1941) ulusların eşitliği prensibine riayet edilmemesi nedeniyle, Slovenler ve Hırvatlar devletin kuruluşundan kısa bir süre sonra ayrılıkçı arayışlar içerisine girmişlerdir. Sırplar, devletin kuruluşundaki ilkelerle çelişme pahasına diğerleri üzerinde tahakküm kurmuşlardır. 1929'dan sonra Sırplaştırma, devletin resmi politikası olmuş, Sloven ve Hırvatların dışında kalan ulusların varlığı dahi kabul edilmemiştir. Sırpların tahakkümü karşısında 1920'lerden itibaren eşitlik ve hak arama mücadelesi başlatan Hırvatlar, illegal teşkilatlar kanalıyla ülke içinde ve dışında örgütlenmişlerdir. Uzun bir mücadele döneminin ardından 1939 yılında Hırvatistan'a özerklik verilmesi, Hırvat milliyetçiliğinin başansı olarak kabul edilmiştir.

Eski Yugoslavya'nın İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşadığı deneyimler de günümüzdeki milliyetçi düşüncüyü etkilemektedir. Alman işgalinin başladığı 1941'den savaşın sona erdiği 1945'e kadar geçen 4 yıl içerisinde Yugoslavya sınırları içerisinde yaşayan uluslar birbirleriyle kıyasıya mücadele etmişlerdir. Savaş yıllarındaki bu katliam ve barbarlıkların gölgesi, 1946 sonrasında da canlı kalmış, Yugoslav ulusları belleklerinde savaş yıllarına ait anıları hep korumuşlardır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yugoslavya topraklarında hayatını kaybedenlerin sayısı 1 milyon 700 bin kişidir. Kayıpların önemli bir bölümü, Yugoslav uluslarının birbirlerine karşı yürüttükleri mücadelede meydana gelmiştir (Ulger, 2015:43-48)

Batı Balkanlarda milliyetçiliği canlı tutan bir diğer faktör de, Yugoslav Komünist Partisi'nin ulus sorununa yaklaşımındaki çelişkiden kaynaklanmıştır. Partinin kuruluş yıllarında, sağ kanat Sırp, Hırvat ve Slovenleri tek bir ulusun kabileleri olarak kabul ederken; sol kanat ulusal sorunun ancak, ulusların ayrı kimliği ve kendi kaderini tayin hakkı çerçevesinde çözüme kavuşacağı görüşünü savunmuştur. Parti, sonraki yıllarda sol kanadın görüşünü benimsemiştir. (Wucinich, 1967: 237)

Batı Balkanlarda günümüzde gücünü hâlâ koruyan diğer milliyetçi ideolojiler ise tarihsel Makedonya'da hak iddia eden Makedon Milliyetçiliği ve tüm Arnavutları tek çatı altında toplamak isteyen Büyük Arnavutluk Projesidir. Makedon milliyetçiliği, Makedonya'da Sırp Hırvat Sloven Krallığından beri güçlü bir siyasal akımdır. Tito döneminde yönetime meydan okuyan siyasal akımların başında İç Makedonya Devrimci Örgütü (VDMK) gelmiştir. Günümüzde bu akım Makedonya'da güçlü toplumsal desteğe sahiptir. Ne var ki, ülkenin nüfusunun dörtte birini Arnavutların oluşturması, Sırpların Makedonya'yı Güney Sırbistan olarak nitelendirmeleri ve Yunanistan'ın bu ülkenin Batı ile yakın

ilişkilerini engelleme çabaları gibi sebeplerle Makedon milliyetçiliğinin argümanları gündeme gelememektedir. Makedon milliyetçiliği, günümüzde adı Kuzey Makedonya olarak değiştirilen devletin tarihsel Makedonya coğrafyasının sadece bir bölümünü oluşturduğunu görüşünü savunmaktadır. Bugünkü Kuzey Makedonya Devletinin toprakları gerçekte tarihsel Makedonya'nın bir bölümü olan Vardar Makedonyası'dır. Büyük Makedonya'nın diğer parçaları olan Ege Makedonyası'nı Balkan Savaşları döneminde Yunanistan, Pirin Makedonyası'nı da Bulgaristan işgal etmiştir. Dolayısıyla Makedon milliyetçiliği tarihsel Makedonyanın diğer parçaları olan Yunanistan ve Bulgaristan toprakları üzerinde hak iddia etmektedir.

Büyük Arnavutluk projesi ise Balkan coğrafyasında yaşayan Arnavut nüfusun bulunduğu toprakların tek çatı altında toplanmasını öngörmektedir. Arnavutluk devletinin dışında Kosova'da Arnavutlar nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturmaktadır. Kosova üstelik 2008 yılında bağımsız olmuştur. Öte yandan Makedonya'da Arnavut nüfusun yaşadığı toprakların hem Kosova ve Arnavutluk sınırında yoğunlaşması bu projenin coğrafi bakımdan uygulamaya aktarılmasına uygun zemin teşkil etmektedir. Ne var ki, bu projenin günümüz koşullarında gerçekleşmesi mümkün gözükmemektedir. Arnavutluk devletinde milliyetçi hegemonyacı bir ideolojik akımın bulunmaması ve ülke içerisinde dini veya bölgesel sebeplerle ayrılıkların belirmesi bu proje için negatif bir durum oluşturmaktadır. (Ardoliç, 2009) Diğer faktörler ise Arnavutluk ve Kosova Devletinin AB ile ilişkilerinde kaydedilen ilerlemelerdir. Son olarak, Kosova'nın bağımsızlık kazandığı Martti Ahtisaari tarafından hazırlanan planda birleşme yasaklanmaktadır. Planda, Kosova'da Sırbistan'ın özerk bölgesi konumundaki fiili durumun sürdürülemeyeceği, Kosova'nın bölünmeyeceği ve bir başka devletle bir araya gelemeyeceği anayasal zemin olarak ortaya konulmuş ve Kosova bu koşulları kabul ettiği için bağımsız olmuştur.

2. AB'nin Batı Balkanlar Politikası

Varşova Paketi'nin ortadan kalktığı, SSCB'nin dağıldığı ve Yugoslavya Federasyonunun federe birimler temelinde birbirinden ayrılarak bağımsız devletler haline geldiği Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı Balkanlar, büyük güçlerin arasında tampon bölge olarak kalmıştır. Gerçekten de günümüzde büyük güçler arasında bölgede bulunan devletler üzerinde nüfuz tesis etme, etki yaratma amacıyla büyük bir çekişme yaşanmaktadır. Bu bölümde Balkanların tampon bölge statüsü ve AB'nin Balkanlara yönelik politikaları incelenecektir.

2.1. Büyük Güçlerin Arasında Tampon Bölge

Batı Balkan coğrafyası üzerinde nüfuz/etki yaratma potansiyeli taşıyan güçleri ABD, Rusya, AB ve Türkiye olarak sıralamak mümkündür. ABD'nin bölge ülkeleri içerisinde ilişkileri en iyi seviyede olan ülkeler Kosova ve Makedonya'dır. Her iki ülkenin de bağımsızlığına ABD büyük destek vermiştir. Koso-

va'ya BM kararıyla müdahale kararı alınamayınca ABD'nin inisiyatifi ile Mart 1999'daki NATO müdahalesi yapılmış, bu durum bağımsız Kosova devletine giden kapıyı aralamıştır. Müdahalenin ardından Kosova'yı 8 yıl süren uluslararası toplum yönetmiş ve en sonunda da Ahtiisaari Planı çerçevesinde 17 Şubat 2008'de bağımsızlık ilan edilmiştir. Günümüzde Priştina'nın en büyük caddesinin adı Bill Clinton caddesidir.

Benzer şekilde 1991 Kasım ayında Makedonya'nın bağımsızlık kararı alması da ABD katkıları ile olmuştur. 1991 Temmuz ayında Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık kararından sonra Sırp –Hırvat çatışmasının tüm hızıyla sürdüğü bir dönemde Makedonya, bu ülkeye ABD tarafından gönderilen ve çatışma önleme gücü olarak adlandırılan deniz piyadelerinin varlığına güvenerek bağımsızlık ilan etmiştir. Sırbistan yönetimi, ABD ile bir çatışmayı göze alamadığı için bağımsızlık kararına müdahale edememiştir. Bu olay nedeniyle Makedonya'da da ABD'nin itibarı yüksektir. ABD'nin bölgeye yönelik genel yaklaşımı ise bölge ülkelerinin Batı güvenlik sistemine dahil edilmesini öngörmektedir. ABD'ye göre Batı Balkan ülkelerinin tedricen NATO'ya katılması, bölge üzerindeki Rusya nüfuzunu kıracaktır. Büyük Balkan fotoğrafına bakıldığında bu yönde önemli bir mesafe kat edildiği görülmektedir.

Kuruluşundan üç yıl sonra her ikisi de Balkan ülkesi olan Türkiye ve Yunanistan NATO'ya katılmışlardır. Bulgaristan, Romanya ve Slovenya'nın katılımı 2004, Arnavutluk ve Hırvatistan'ın katılımı ise 2009 yılında tamamlanmıştır. 2017 yılında Karadağ da NATO'ya katılmıştır (NATO, 2019). Balkanlarda NATO üyesi olmayan ülkeler Sırbistan, Kosova ve Bosna Hersek'tir. Bu üç ülkeden Sırbistan'ın NATO'ya karşı mesafeli tutum içerisinde olmasının gerisinde 1999 müdahalesi rol oynamaktadır. Kosova ve Bosna Hersek'de ise bu konuda adım atılması, idari ve siyasi reformlar ve yasal düzenlemeler yapılmasına bağlıdır. Kosova'nın NATO üyeliği, teşkilata üye bazı ülkelerin Kosova'yı resmi olarak tanımamaları nedeniyle zaman alacağı anlaşılmaktadır. Bosna Hersek'de ise Bosna Sırp Cumhuriyeti yasama sürecini engellemesi nedeniyle bu ülkenin mesafe alınamamaktadır.

Batı Balkanlara Rusya'nın ilgisi ise temelde Slav ve Ortodoks bağlantılarından kaynaklanmaktadır. Rusya, Çarlık döneminde bölgedeki Slav halkların hamiliğine soyunmuş, Balkan halklarını Osmanlı Devleti ve Avusturya Macaristan İmparatorluğuna karşı isyana teşvik etmişti. Soğuk Savaş döneminde Balkanların kuzeyindeki ülkeleri Varşova Paktı kanalıyla denetim altında tutan Rusya, 1990 sonrasında ise yeniden Slav kartını kullanmaya başlamıştır. SSCB sonrası dönemde Rusya'nın Balkanlara ilgisini ortaya koyan örneklerden biri eski Yugoslavya'ya uygulanan ambargo kararını Sırp'lara destek sağlamak suretiyle delinmesi olmuştur. 1999'da ise Rusya NATO'nun Kosova müdahalesine karşı çıkmış, BM Güvenlik Konseyi'ni de bu amaçla kullanmış ve Kosova'nın bağımsızlığını engellemeye çalışmıştır. Rusya günümüzde ise bağımsız Koso-

va'nın Sırp'ların yaşadığı Mitroviça bölgesinin Sırbistan tarafından ilhak edilmesi görüşünü savunmaktadır (ETH Zurich, 2015). Nitekim Rusya, benzer özellikler taşıyan Kırım bölgesini 2014 yılında işgal ve ilhak etmiştir. Rusya'nın günümüzde Batı Balkanlarda en yakın ilişki içerisinde olduğu devlet Sırbistan'dır. İki taraf arasındaki ilişkinin seviyesi stratejik ortaklık olarak tanımlanmıştır, askeri ve istihbarat alanlarında işbirliği yapılmaktadır. Sırbistan, Rusya'nın öncülüğünde kurulan Kollektif Güvenlik Teşkilatına 2013 yılında gözlemci üye olmuştur. Bu durumun AB üyeliği ile ne derece bağdaştığı tartışmaya açıktır. Rusya aynı zamanda Bosna Hersek'in Sırp bölgesi ile de yakından ilgilenmektedir. Bosna Sırp Cumhuriyetinde bağımsızlık ilan edilmesi halinde bunun Rusya tarafından tanınacağı görüşü yaygındır. Rusya'nın ayrıca Makedonya ve Karadağ üzerindeki enerji bağımlılığı nedeniyle nüfuz tesis etmeye çalışmaktadır.

Batı Balkanlar üzerinde sınırlı ölçüde de olsa Çin nüfuzu vardır. Çin, özellikle ekonomik gücünü bu amaçla kullanmaktadır. Belgrad ve Budapeşte'yi Yunanistan'ın Pire limanına bağlayan tren yolu inşaatı için 2.5 milyar dolar kredi vermiştir. Pekin yönetimi ayrıca Sırbistan, Bosna Hersek ve Karadağ'da enerji santralleri yapılmasını finanse etmektedir.

Balkanların Batı bölümünü 200 yıl Doğu bölümünü 400 yıl yönetmiş olan Osmanlı devletinin ardılı olan Türkiye'nin bölge üzerindeki nüfuzu ise yıldan yıla artmaktadır. Türkiye'nin 1990'ların başında Batı Balkanlarda iyi ilişki içerisinde olduğu ülkeler Bosna Hersek, Arnavutluk ve Makedonya ile sınırlı iken günümüzde bu durum değişmiş, bölge devletlerinin tamamını kapsayacak şekilde genişlemiştir. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) bölgedeki tüm ülkelerde resmi olarak faaliyet göstermektedir. TİKA kanalıyla bölge ülkelerine ekonomik, kültürel ve teknik konularda destek sağlanmaktadır. Bosna savaşı esnasında ilişkilerin bozuk olduğu Sırbistan ile Türkiye arasında son yıllarda çok yakın siyasi ve ekonomik ilişki kurulmuştur. Günümüzde Türkiye'nin bölge ülkeleri ile iktisadi ilişkileri günden güne canlanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç unsurları, bölge halklarında Türkiye sempatisini arttırmıştır.

2.2. AB'nin Bölgeye Bakışı: Balkanlar Yerine Güneydoğu Avrupa

AB'nin Batı Balkan Devletlerine yönelik politikası 1995'li yıllarda ilan edilen Rayaumont Sürecine dayanmaktadır. Bölgedeki çatışmaları önlemekte ve iç savaşı sonlandırmakta başarısız olan AB, 13 Aralık 1995'de Fransa'nın Rayaumont kentinde kabul ettiği deklarasyon ile Rayaumont sürecini başlatmıştır. Rayaumont Sürecinin bir diğer adı da Güneydoğu Avrupa'da İstikrar ve İyi Komşuluk İlişkileri Sürecidir. (Erhart, 1999). Bu arada AB'nin Balkanlar kavramı yerine Güneydoğu Avrupa'yı tercih ettiği buradaki isimlendirmeden de açık biçimde görülmektedir. Deklarasyonun ardından AB Konseyi tarafından Kasım ayında PanagiotisRoumeliotis, Rayaumont sürecine koordinatör olarak

atanmıştır. Sürecin temel amacı, Dayton Barış Anlaşmasına işlerlik kazandırmaktı. Bu bağlamda Bosna Hersek'in komşuları ile ilişkilerinin normalleştirilmesi, serbest dolaşım ve ifade özgürlüğünün ulusal düzeyde uygulamaya aktarılması öngörülmüştür. Bölgede sivil toplum kuruluşları yoluyla ekonomik, sosyal ve kültürel etkinlikler teşvik edilecek, böylece bölgesel işbirliğine uygun zemin kurulmuş olacaktır.

Rayaumont sürecinin başarısının sınırlı olması üzerine 1999 yılındaki Kosova müdahalesinin ardından Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti gündeme gelmiştir. Pakta taraf olan bölge ülkeleri Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Sırbistan, Moldova ve Karadağ'dan oluşmaktadır. Balkanlarda yeni bir Marshall Planı olarak da nitelendirilen pakt ile bölgede demokratikleşme, insan hakları, güvenlik ve ekonomik alanda işbirliği canlandırılması planlanmıştır. Bu Paktın dış destekleyicileri ise ABD, Rusya, Türkiye, Kanada, İsviçre, Norveç Japonya, Dünya Bankası ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütünden meydana gelmektedir. Bu paktın imzalanmasından kısa bir süre sonra bölge ülkeler ile İstikrar ve Ortaklık Süreci adı verilen mekanizma başlatılmıştır.

Tüm bu faaliyetlerin amacı bir yandan Balkan coğrafyasında siyasal istikrarı sağlamak öte yandan da Avrupa'nın bir parçası kabul edilen bu bölgeyi AB'ye tam üye olarak almaktır. Nitekim 2000 yılında AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının Fiera Zirvesinde Batı Balkan ülkelerinin AB'ye katılımı gündeme gelmiştir. 2003 yılındaki Selanik Zirvesinde ise Batı Balkanların tamamının AB'ye katılımı konusunda görüş birliğine varılmıştır. Zirvede Balkanların gelecekte AB'ye tam üye olarak katılmalarının öngörüldüğü açık biçimde ifade edilmiş ve bu amaçla ülkeler teşvik edilmiştir. Zirve kararında Hırvatistan'ın tam üyelik başvurusunun Komisyon tarafından incelendiği ifadesine de yer verilmiştir. Zirve kararında dikkat çeken bir başka ifade de İstikrar ve İşbirliği Sürecinin AB'nin Batı Balkan politikasını yönlendireceğinin dile getirilmesidir. Ayrıca, AB'nin Dayton Anlaşması ve Kosova'daki barış gücü faaliyetlerini desteklediğine vurgu yapılmıştır. (The Council of the European Union, 2003).

Batı Balkan ülkeleri kısa bir süre sonra AB'ye katılım için asgari koşullar olarak belirlenen Kopenhag Kriterleri ile karşı karşıya gelmişlerdir. Katılım koşullarını yeniden düzenleyen mekanizmaya göre, bir devletin AB'ye katılımı için siyasi, ekonomik kriterlere ilave olarak tam üyelik yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesine sahip olup olunmadığına bakılacaktır. Siyasi kriterler, aday devletin demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve azınlıkların korunması konusunda istikrarlı yapılanmaya gitmesini öngörmektedir. Ekonomik kriterlere göre, aday ülkenin piyasa ekonomisini benimsemesi ve AB içerisindeki piyasa aktörleri ile rekabet edebilecek seviyeye gelmesi esastır. Tam üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesi ise temelde AB müktesebatının aday ülke tarafından benimsenmesi ve iç hukuku aktarılması anlamındadır. AB tarafından aday

ülkeden istenen ekonomik ve parasal birlik aşamasına kadar olan tüm mevzuatı benimsemesidir. Sonradan bu yükümlülüklere bir ekleme daha yapılmış ve AB'nin hazmetme kapasitesinin esas olduğu vurgulanmıştır. (Conclusions of the Presidency, 1993).

AB'nin Batı Balkanlar Politikası esas itibarıyla bölgenin önemli ölçüde değişimini öngörmekte ve bu sürecin sonunda bölgedeki devletlerin AB'ye katılımını amaçlamaktadır. Bu genel politika çerçevesinde AB tarafından bölge ülkelerinde demokratikleşme teşvik edilmiş, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi uluslararası örgütlerle işbirliği yapılarak, birbirinden farklı özellikler taşıyan bölge ülkelerinde demokratikleşme yolunda ilerleme sağlanması amaçlanmıştır. AB'nin Batı Balkanlara katkısı, milliyetçilik düşüncesinin aşılması ile sınırlı kalmamış, devletler arasında anlaşmalarla kesinleşen sınırlara riayet edilmesi, devlet inşası süreçlerinin güçlendirilmesine de hedeflenmiştir. Ekonomi alanında ise AB'nin desteği beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır. Çatışmalar nedeniyle yerlerinden ayrılan kişilerin geri dönmesi konusunda da kaydedilen ilerlemeler de yetersiz kalmıştır (Demirtaş, 2018). Özellikle etnik temizlik uygulaması yapılan yerlerde hayatın normalleşmesi için gösterilen onca çabaya rağmen ilerleme sınırlı kalmıştır. Tüm eksikliklerine rağmen, AB'nin bölgeye yönelik politikasında bütüncül bakış açısının hakim olduğu görülmektedir. AB, gelecekte kendisinin bir parçası olarak düşündüğü Batı Balkan ülkelerini tam üyelik hedefiyle işbirliğine, siyasi, ekonomik ve idari reformlara yönlendirmektedir. Bu genel politika nedeniyle bölgede en elverişsiz konumda olan ülkeler kabul edilen Kosova ve Bosna Hersek de bile günün birinde AB'ye tam üye olarak katılma hedefi topluma dinamizm vermekte ve iyimserliği güçlendirmektedir.

2.3. AB'nin Balkan Barışına Sağladığı Katkı

Batı Balkan devletlerinden bugüne kadar sadece Hırvatistan, 2013 yılında AB'ye tam üye olarak katılmıştır. Halen müzakerelere devam eden ülkelerden Sırbistan ve Karadağ'ın 2025'de AB'ye katılımı öngörülmektedir. Bakiye kalan ülkelerin AB ile ilişkilerini negatif yönde etkileyen veya yavaşlatan siyasi, ekonomik faktörler söz konusudur. 2005 yılında aday ilan edilen Makedonya'nın AB ile ilişkilerinde bugüne kadar öngörülen ilerleme sağlanamamasının temel nedeni Yunanistan'ın bu ülkenin ismine itiraz etmesidir. Makedonya AB ilişkilerinde bu nedenle uzun bir süre boyunca ilerleme sağlanamamıştır. 2019 yılında ülkenin adı Kuzey Makedonya olarak değiştirilmiştir. Yeni dönemde AB ile ilişkilerde canlanma beklenmektedir (Sorovic, 2019).

AB adayı ilan edilen Arnavutluk ise henüz müzakerelere başlamamıştır. Bu ülkenin ekonomik bakımdan yoksul olması, idari kapasitesinin sınırlı olması AB sürecinin daha da uzamasına yol açacaktır. Bosna Hersek'in hem AB hem de NATO ile ilişkilerinde mesafe kaydedilmesi büyük ölçüde Dayton Antlaşmasının revize edilmesine bağlı olacaktır. Bosna Sırp Cumhuriyeti bugüne kadar Dayton Antlaşması mucibince yasama sürecinin iki aktöründen biri konu-

munda bulunduğu için, Bosna Hersek Devletinin hayati ehemmiyet taşıyan kararlarının alınmasını engellemiş ve geciktirmiştir. Bosnalı Sırp'ların anavatan kabul ettikleri Sırbistan'dan gereken desteği bulamamaları sebebiyle politika değişikliğine gitme emareleri ortaya çıkmıştır. Bu durumun doğal yansıması olarak önümüzdeki yıllarda Bosna Hersek siyasal sisteminde değişim beklenmektedir ve değişiklik AB ile ilişkileri de doğrudan etkileyecektir. Kosova Cumhuriyetinin AB ile ilişkilerinde ilerleme sağlanmasını engelleyen husus ise 5 AB üyesinin bu devleti tanımamış olmalarıdır (Karluk, 2015).

Tüm bu eksikliklere ve sorunlara rağmen günümüzde Batı Balkan Devletleri kendi geleceklerini AB içerisinde görmekteyler. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, AB üyeliği Batı Balkanlar bakımından ne kadar uzun bir yol olursa olsun, cazibesini korumaktadır. Bölge ülkelerinin başka aktörlerle işbirliğine gitmeleri ve bazı alanlarda ilerleme sağlanmış olması bile ana istikameti değiştirmemektedir (Vurmo, 2018)

AB'nin Balkan barışına en büyük katkısı Balkan halkları arasında gücünü günümüzde de koruyan yayılmacı/irredentist milliyetçilik anlayışlarının güç kaybetmesini sağlamak olmuştur. Gerçekten de başta Sırp milliyetçiliği olmak üzere Batı Balkan halklarını etkileyen siyasal ideolojiler toptancı anlayışları ve uzlaşmaz karakterleri ile bölgede barış ve istikrarı tehdit eden özellikler taşımaktadırlar. Balkanlarda milliyetçiliğin aşılması AB'nin büyük ölçüde AB'nin çabaları sonucunda mümkün olmuştur. 2014 yılında Sırbistan ile müzakerelerin başlaması, sadece bu ülkede değil diğer ülkelerdeki Sırp'lar arasında bile milliyetçilik sonrası dönemin kapısını aralamıştır. Bosnalı Hırvatların anavatan kabul ettikleri Hırvatistan'a katılma yönündeki eğilimler, 2013 yılında Hırvatistan'ın AB'ye katılması ve Bosna Hersek'in Batılı uluslararası örgütlerle ilişkilerini sıkılaştırması sonucunda ivme kaybetmiştir.

Makedonya milliyetçiliği bakımından dönüm noktası ise yine AB katkısı ile imzalanan Ohrid Anlaşması olmuştur(Framework Treaty, 2001). Bu anlaşma ile ülke içerisinde yaşayan Arnavutların yönetime katılmaları, bir yandan Arnavut ayrılıkçı eğilimleri zayıflatmış, öte yandan Makedon milliyetçiliğini daha rasyonel bir yaklaşım içerisine girmesine neden olmuştur. Kosova Arnavutları arasında yaygın olan Büyük Arnavutluk düşüncesi ise Ohrid Anlaşması ve Ahtisaari Planı nedeniyle cezbedici etkisini yitirmiştir. Netice olarak AB'nin Batı Balkanlara yönelik olarak ortaya koyduğu politikalar ve bölge ülkeleri bakımından ayırım yapmadan AB stratejisinin ortaya konulması, etnik ve hegemonyacı milliyetçiliğin güç kaybetmesi ile sonuçlanmıştır.

AB'nin kendi içerisinde gelecek perspektifinin belirsizliği, ekonomik sıkıntılar, Schengen bölgesindeki problemler, mülteci sorunu, yabancı düşmanlığı ve İslamofobinin güçlenmesi, marjinal veya aşırı milliyetçi siyasal partilerin kamuoyu desteğini arttırması gibi bir düzineye yakın sorun ile karşı karşıya kaldığı bir dönemde Batı Balkanlarda 1990'lı yıllardan beri takip ettiği "sopa ve

havuç politikası”, en azından bölgenin gelecek hedefine yönelmesi ve siyasal istikrar bakımından olumlu netice vermiştir. Bu sebeple AB sadece üyeleri bakımından değil, aynı zamanda Batı Balkan Devletleri için de barış projesi işlevi gördüğünü söylemek abartı sayılmamalıdır.

Sonuç

Batı Balkan coğrafyasında Yugoslavya'nın dağılmasından sonra çatışmaların yayılmasına uygun bir zemin bulunuyordu. Zira Yugoslavya'yı oluşturan federe birimlerin sınırlarının uluslararası sınır haline gelmesi ile sorun çözüme kavuşturulmuş olmuyordu. Bir yanda ulus oluşturma öte yandan devlet oluşturma projelerinin devam ettiği koşullarda, sınırlar içerisinde yaşayan azınlıklar ve dış dünyadaki akraba topluluklar yeni çatışmalara kaynak teşkil ediyordu. Bu genel çerçeve içerisinde bölgede siyasal istikrarı ve barışı tehdit eden en önemli ideoloji milliyetçilik akımı olmuştur. Sırp, hegemonyacı Sırp milliyetçiliği ve Hırvatlar ayrılıkçı milliyetçilik düşüncesinin peşine düşmüşlerdir. Arnavutları ve Makedonları heyecanlandıran projeler ise Büyük Arnavutluk ütopyası ve Tarihsel Makedonya olmuştur.

1990'lı yıllarda bir yandan kendi aralarında çatışma yaşayan, öte yandan yeni dünya koşullarına kendini uyarlamaya çalışan Batı Balkan devletlerini çatışmalardan uzaklaştıran ve tek bir hedefe yönlendiren proje AB üyeliği olmuştur. Batı Balkan devletleri için AB perspektifi, tam üyelik hedefi ortaya konulmuştur. Batı Balkan ülkelerinde demokrasi teşviki, sınırların değişmezliği, hukuk devleti ve piyasa ekonomisini güçlendiren reformlara destek sağlanmıştır. Özellikle Batı Balkanlarda barış antlaşmaları ile kurulan sistemin desteklenmesi, Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi, Selanik zirvesi kararları, bölge ülkelerinin AB ile ilişkilerinde önemli dönüm noktaları olmuştur. Batı Balkan devletleri geleceklerini AB'de gördükleri için, çatışma potansiyelini tırmandıran milliyetçi ütopyaları geri planda bırakmışlardır. AB'nin Batı Balkanlara yaptığı en büyük katkı, barış ve istikrarın takviye edilmesi ve kalıcı hale getirilmesi olmuştur.

Bugüne kadar Batı Balkan ülkelerinden sadece Hırvatistan 2013 yılında AB'ye katılmıştır. Halen müzakerelere sürdüren ülkeler olan Karadağ ve Sırbistan'ın 2025 yılında AB'ye katılması beklenmektedir. Yunanistan'ın engellemeleri nedeniyle AB sürecinde ilerleme sağlayamayan Makedonya'nın isminin Kuzey Makedonya olarak değiştirilmesi nedeniyle bu ülkenin AB ile ilişkilerinde önümüzdeki dönemde hızlanma beklenmektedir. Arnavutluk aday ülke konumundadır ve henüz müzakerelere başlamamıştır. Bosna Hersek ve Kosova'nın AB ile ilişkileri ise içeriden ve dışarıdan kaynaklanan sebeplerle istenen seviyede değildir. Bununla birlikte adı geçen ülkelerde AB perspektifi topluma ve ekonomiye ve cazibe merkezi olma özelliğini korumaktadır. Netice olarak, AB bütünleşme hareketinin sadece Batı Avrupa ülkeleri bakımından değil, aynı zamanda Batı Balkanlar için de barış projesi işlevi görmüştür. Batı Balkan ül-

keleri milliyetçi ideolojileri geri planda bırakarak AB üyeliği hedefine yönelmişlerdir. Bu durum da Balkan coğrafyasında barış ve istikrarı güçlendirmiştir.

Bibliyografya

Ardolic, Mimoza (2009), *Greater Albania- TheNextCrisis in theBalkans?*, VaxjöUniversityPublication, Sweden.

Conclusions of thePresidency (1993), EuropeanCoincilinCopenhagen, June 21-22 1993

Council of theEuropeanUnion (2003), PresidencyConclusions – Thessaloniki EuropeanCouncil: 19 – 20 June, Brussels: Council of theEuropeanUnion.

Demirtaş, Birgül (2018), “AB’nin Dönüştürücü gücü ve Batı Balkanlarda Demokratikleşme Süreci: Başarılanlar ve Başarılamayanlar”, *Hukuki, siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri*, Senem Baykal ve diğerleri (eds), ATAUM Yayınları, Ankara 2018.

EHT Zurich, “The Western Balkan BetweenEuropaandAsia”,*CSS Analysisin Security Policy*. Zürich.

Erhart, Hans-Georg (1999), “PreventionandRegional Security: TheRoyaumont ProcessandtheStabilization of South-Eastern Europe”, OSCE Yearbook 1998, <https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/98/Ehrhart.pdf> (Erişim: 28 Ekim 2019).

Framework Treaty (2001), Ohrid Framework Treatyhttps://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MK_010813_Framework%20Agreement%20%28Ohrid%20Agreement%29.pdf

Karluk, Rıdvan (2015), Avrupa Birliği’nin Balkanlara Genişlemesi: Balkan Ülkelerine Üyelik Perspektifi, <http://avekon.org/papers/1163.pdf>. (Erişim: 16 Eylül 2019).

NATO Information (2019), MontenegroJoins NATO as 29th Ally, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_144647.htm (Erişim: 30 Ekim 2019).

Pesic, Vesna (1996), *TheSerbianNationalismandtheOrigins of Yugoslav Crisis*, United StatesInstitute of PeacePublication, New York.

Radan, Peter (1997), “TheBadinterArbitrationCommissionandthePartition of Yugoslavia”, *NationalitiesPaper*, Vol.25, Issue 3, pp. 537-557

Sorovic, Mira, (2019), “Republic of North Macedonia- A New Country in the Western Balkans”, *RCS*, Vol. 11, Issue 3, pp. 87-107.

Şeşelj, Vojislav (2011), *TheIdeology of SerbianNationalism*, SerbianRadial PartyPublication, Beograd

Ulger, İrfan Kaya (2015), *Yugoslavya Neden Parçalandı*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli

- UN, *Minority Rights- International Standards and Guidance for Implementation*, New York, 2010.
- Vurmo, Gjergji, (2018) "The Western Balkans' EU Dream: Ambition Call for a New Process", *CEPS Paper*, Brussels.
- Wayne S. Wucinich, "Nationalism and Communism", *Contemporary Yugoslavia*, Wayne S. Wucinich (ed), University of California Press, 1969, s. 237
- Worldfactbook (2019), Countries and International Organisations, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (Erişim: 15 Ekim 2019).

